

NYT RIITTI, SANOI SHAMAANI

Purukuminvaluttajien historia paljastaa Mayojen metsän valtasuhteet

24.4.2025 › [Hanna Laako](#) › [Vähemmistöt ja alakulttuurit, Yhteisöjen voimaa](#)

Luonnonpurukumin keräyksestä muodostui Mesoamerikassa lähes sadan vuoden elinkeinohistoria. Sen aikana Mayojen metsään Meksikon, Guatemalan ja Belizen rajamaille syntyi uusia metsäyhteisöjä, ylijäisiä reitistöjä ja ekologista tietotaitoa. Valtiot ovat vaientaneet purukuminvaluttajien historiaa, mikä paljastaa niiden uudet kehityspyrkimykset ja tiedontuotannon valtasuhteet.

Mayojen metsä: Ekologis-arkeologisesta tilasta turismiin

Mayojen metsä (*Maya Forest, Selva Maya*) on käsite, joka syntyi luonnonsuojelijoiden ja arkeologien yhteistyön tuloksena 1990-luvulla. Sen tarkoituksena on suojella trooppista sademetsää Meksikon, Guatemalan ja Belizen rajaseuduilla, jotka ovat samalla muinaisen maya-sivilisaation aluetta.

Nykyisin Mayojen metsä koostuu laajasta suojelualueiden verkostosta. Lisäksi alueella on merkittäviä suojeluhankkeita. Kyse on myös yhteisestä tilasta, missä arkeologit tekevät työtään raunioalueilla, joita ympäröivä sademetsä on taas luonnonsuojelijoiden työskä.

Sadekauden sademetsää biologisella asemalla, joka on vanha purukuminvaluttajien leiripaikka Belizessä. Se sijaitsee Chiquibulin kansallispuistossa, joka on nimetty sapotillapuun mukaan.

Mayojen metsä on myös osa viimeisten vuosikymmenien aikana tapahtunutta muutosta, jossa luonnonsuojelijat ovat havahtuneet yhteiskunnallisiin kysymyksiin työssään paikallisten yhteisöjen kanssa, ja arkeologit taas ovat soveltaneet yhä enemmän ympäristönäkökulmia.

Tieteellisen tiedon muutos on edistänyt molempien tieteenalojen näkemystä mayoista metsäkansoina sekä Mesoamerikan metsistä muinaisten mayojen merkittävästi muokkaamana metsäpuutarhana.

Mayojen metsässä korostuu siis ajatus muinaisista maya-kansoista, joiden kytköksiä alueen tämän päivän alkuperäiskansaoikeuskamppailuihin ei aina muisteta.

Maya-termi itsessään on arkeologien ja antropologien viime vuosisadan vaihteessa kehittämä käsite. Amerikoissa arkeologia sijoittuu usein antropologian tieteenalaan, ja molemmissa on mayatutkimuksella tärkeä rooli.

Vaikka maya-termin käyttö on yleistynyt viime vuosisadan kuluessa, eivät kaikki alueen maya-juuria omaavat alkuperäiskansat viittaa itseensä mayoina. Alueella asuu myös muita alkuperäiskansoja ja asukkaita.

Paikoitellen alkuperäiskansaliikehdinnässä on kuitenkin omaksuttu maya-käsitteen käyttö, esimerkiksi Guatemalan ja Belizen maya-liikkeiden tapauksessa.

Turismi taas on ottanut innolla maya-käsitteen omakseen: on Riviera Maya, Maya-hotelleja, -kauppoja ja -huoltoasemia. Tällä hetkellä Jukatánin niemimaalla on lanseerattu uusi Maya-juna, jonka vie turisteja vaikeapääsuisiltä raunioalueilta toisille. Massaturismin ja nykyisen Maya-junahankkeen suhde Mayojen metsästä puhuviin luonnonsuojelijoihin ja maya-liikkeisiin on ristiriitainen.

Luonnonsuojelualueen Maya-reitiksi nimetty kasvistopolku.

Mayojen metsän rajamailta löytyy piilevä purukuminvaluttajien historia

Se tulee vastaan jokaisella kenttätyöreissulla, eri haastatteluissa, eri alueilla, jatkuvasti: purukuminvaluttajien (*chicleros*) historia. Olen kenttätöissä Meksikon, Guatemalan ja Belizen rajamailta tutkiakseni ylirajaista luonnonsuojelua ja luonnonsuojelutyötä, Mayojen metsän käsitettä ja siihen liittyviä haasteita.

Olen asunut ja tehnyt täällä tutkimusta vuosikymmeniä, mutta vasta nyt alan vähitellen tiedostaa saman toistuvan teeman purukuminvaluttajista. Se löytyy luonnonsuojelualueen nimestä, lukuisten

metsäyhteisöjen ja -järjestöjen taustoista ja sapotillapuun kuoreen hakatuista V-mallisista valutusjäljistä.

Vanhassa sapatillapuussa näkyvät V-merkkiset mahlan valutushaavat.

Kun kysyn biologisten asemien historiasta, käy ilmi, että ne ovat vanhoja purukumileirien sijaintipaikkoja. Kun kysyn luonnonsuojelijoiden ja arkeologien käyttämistä sademetsäreiteistä, käy ilmi, että ne ovat purukuminvaluttajien tekemiä.

Lopulta käy jopa ilmi, että purukuminvaluttajat ovat myös useiden maya-raunioiden alkuperäisiä löytäjiä. Mitkä ihmeen purukuminvaluttajat?

Luonnonpurukumin valutuksella elinkeinona on lähes sadan vuoden historia (noin 1890–1980) Mayojen metsässä. Tämä metsän muuta kuin puuainesta hyödyntävä keräily yhdisti Mayojen metsän omana ylijärjaisena alueenaan, koska se on koti purukumimahlaa tuottavalle sapatillapuulle.

Purukumin valmistus sapatillapuun mahlasta keksittiin 1800-luvun loppupuolella Yhdysvalloissa, ja se sai aikaan nopean buumin. Harvaanasutussa Mayojen metsässä tuotannon kanssa oli tekemisissä parhaimmillaan jopa 40 000 ihmistä.

Suurin osa mahlasta kuljetettiin Pohjois-Amerikkaan, josta se jatkoi matkaansa Eurooppaan. Purukumista tuli suosittu sotilaiden rentoutuskeino maailmansodissa.

Purukuminvalutus tapahtui sadekaudella, jolloin mahla valui vuolaammin. Valutusta varten kerättiin paikallisia ryhmiä, jotka seurasivat ensin kulkeneen johtomiehen reittiä.

Piti oppia tuntemaan sademetsä: löytämään sapatillapuut sekä vesilähteet useita kuukausia kestävästä leirytyksestä varten. Piti myös osata selviytyä ankarissa sadekauden sademetsäolosuhteissa.

Aluksi purukuminvaluttajina toimi pääosin paikallisia ihmisiä, mutta kiihkeimmän kysynnän aikaan bisneksen pariin tuli ihmisiä eri alueilta. Hallitukset kannustivat rajamaiden asuttamiseen, sillä purukumibuumiaikaan maat vielä määrittivät rajojaan.

Historioitsijoiden ja antropologien tutkimuksien mukaan purukumibuumi edusti monille maatyöläisille vapautumista orjuuden kaltaisista olosuhteista suurmaatiloilla. Esimerkiksi Lacandonin sademetsässä Meksikossa maatyöläiset kulkivat purukuminvaluttajien mukana syväälle sademetsään perustamaan yhteisömaita.

Maailmansotien jälkeen keksittiin synteettinen purukumi, ja keräilyelinkeino kuihtui. Tuli uusia hallituksia, uusia asutushankkeita ja bisnesbuumeja, ja purukuminvaluttajayhteisöt jätettiin metsään oman onnensa nojaan.

Politiikan tutkija **Marie-Claude Smouts** on kirjoittanut globaalin metsiensuojelun noususta pohjaten Brasilian Amazonin kuminkerääjien kamppailuun vastaavanlaisessa tilanteessa, joka johti

merkittävien suojelualueiden muodostamiseen. Mayojen metsän purukuminkerääjäyhteisöjen kohtalo ei ole ollut niin selvä.

Mayojen metsää koskevassa nykykirjallisuudessa purukuminvalutus ei näy. Suurimmassa osassa alueen tutkimuskirjallisuutta se mainitaan vain ohimennen, lukuun ottamatta muutamaa tärkeää teosta.

Amerikoissa monitieteinen rajamaatutkimus on syntynyt kritiikkinä kolonialistisena pidetylle rajaseudun käsitteelle, joka on ymmärretty etenevänä valloitusrintamana.

Erityisesti antropologiaan ja historiaan nojaava mutta monitieteinen rajamaatutkimus pohtii, mitä on jäänyt näiden valloitusrintamien kengän alle? Mitä unohdettuja historioita, jopa vastanarratiiveja, löytyy voitokkaiden ja dominoivien rintamien varjoista?

Minua on kiehtonut tarkastella näitä kysymyksiä Mayojen metsän tapauksessa.

Erityisesti purukuminvaluttajien tarinan voi nähdä varjoon jääneenä lähistoriana, jolla on ristiriitainen ja jopa vastanarratiivinen rooli Mayojen metsässä: se on piilevyydestään huolimatta kytkeytynyt syvällisesti yhteen muinaisen maya-sivilisaation, arkeologian ja luonnonsuojelun kanssa.

Purukuminvaluttajien luomaa reitistöä Maya-biosfäärialueella Guatemalassa. Reitistöä käyttävät nykyisin esimerkiksi arkeologit ja luonnonsuojelijat.

Mayojen metsän tiedontuotannon valtasuhteet: Purukuminvaluttajat ja arkeologiset löydöt

Tällä laajalla ja erittäin metsittyneellä mutta kaikkea muuta kuin asumattomalla alueella arkeologin on pakko seurata chiclerojen eli purukuminmetsästäjien reittejä: heidän jälkiensä tulee olla hänen jälkensä, heidän leirinsä tulee olla hänen leirinsä, heidän muulijononsa hänen ainoa keinonsa kulkea paikasta toiseen. Petenin aluetta tutkittaessa arkeologi on enemmän velkaa *chicle*-bisnekselle ja sen kauaskantoisille pusikkoraivauksille kuin millekään muulle toimijalle.

Purukuminvaluttajat liittyvät nykyiseen Mayojen metsään syvemmin kuin ensin ajattelisi. Erityisesti arkeologit lienevät kiitollisuudenvelassa purukuminvaluttajille, kuten yllä oleva **Sylvanus Morleyn** vapaasti suomentamani sitaatti vuodelta 1938 osoittaa.

Pennsylvanialainen Morley (1883–1948) oli tunnettu arkeologi, jota on pidetty jopa elokuvahahmo **Indiana Jonesin** esikuvana. Morley seikkaili viime vuosisadan vaihteessa Mayojen metsässä etsien maya-raunioita. Löytöretkiään varten hän tarvitsi oppaita sademetsään.

Purukuminvalutuksen buumi osuukin yhteen toisen, samanaikaisen buumin kanssa: länsimaisten arkeologien kilpailun maya-raunioiden löytämiseksi. Tässä autoivat purukuminvaluttajat.

Useimmiten nimittäin maya-rauniot olivat purukuminvaluttajien löytämiä, sillä sapotillapuu oli pyhä puu muinaisille mayoille. He istuttivat sitä kaupunkiensä yhteyteen, jotka taas sijaittivat vesilähteiden läheisyydessä.

Kun vuosisatoja myöhemmin purukuminvaluttajat etsivät sapotillapuita ja vesilähteitä, he löysivät myös rauniot, joille he sitten kuljettivat arkeologit tekemään ”löydöksensä”.

Calakmulin rauniot Campechessa, Meksikossa, ovat purukuminvaluttajien löytämiä.

Morleyn eduksi on sanottava, että hän avoimesti tunnusti kirjoituksissaan purukuminvaluttajien olleen useiden raunioiden ensimmäisiä löytäjiä, vaikka virallisesti sellaisiksi on tituleerattu usein länsimaisia arkeologeja ja retkikuntia.

Toisaalta hän meni vielä pidemmälle ja kirjoitti myös nimenneensä uudelleen purukuminvalutuksesta syntyneitä metsäyhteisöjä, koska piti näiden nimiä ”niin naurettavina”. Sen sijaan hän antoi niille maya-sukuisia nimiä.

Alkuperäiskansatutkijat **Eve Tuck** ja **Marcia McKenzie** ovat kirjoittaneet paikannimiin liittyvästä kolonialismista, jossa alkuperäiskansojen paikannimien tilalle on pakotettu valloittajien valitsema nimiä.

Mutta miten kutsua tilannetta, jossa maatöistä vapautuneet purukuminvaluttajat, joilla saattoi olla tai olla olematta alkuperäiskansajuuria, on pakotettu yhdysvaltalaisen arkeologin toimesta nimeämään kylänsä muinaisen maya-sivilisaation mukaan?

Purukumibuumin hiipuesssa useissa metsäyhteisöissä huomattiin arkeologisten löytöjen arvo.

1970-luvulle tultaessa monet päättivät ottaa ohjat omiin käsiinsä uuden elinkeinon ja selviytymisen toivossa myymällä löytämiään maya-artefakteja, mutta toiminta leimattiin arkeologiseksi ryöstelyksi. Toisaalta jotkut yhteisöt ovat myöhemmin perustaneet omia maya-museoitaan.

Arkeologien ja luonnonsuojelijoiden käyttämä leiriytymispaikka, joka on vanha purukuminvaluttajien leiri Maya-biosfäärialueella Guatemalassa.

Kehityksen kehät ja kerroksellisuus Mayojen metsässä

Mayojen metsän piilevä purukuminvaluttajien historia paljastaa monia asioita esimerkiksi tiedontuotannon valtasuhteista, joissa tutkijat – kuten arkeologit ja ekologit – saavat luvan kanssa tutkia ja mahdollisesti viedä mukanaan historiallisia artefakteja ja eläin- ja kasvilajeja.

Samanaikaisesti monille yhteisöille, jotka kamppailevat elinkeinoistaan, samantyyppinen toiminta on arkeologista ryöstelyä tai laitonta luonnonvaraisiin kasvi- ja eläinlajeihin liittyvää kauppaa.

Toisaalta arkeologisia löytöjä tai nykyisiä biologisia asemia tutkimusreitteineen tuskin olisi nykymuotoisina olemassa ilman purukuminvaluttajien löytöjä ja tietotaitoa.

Purukuminvaluttajien historia kertoo kehityksen luomista kehistä ja kerroksellisuudesta, joihin näyttää kuuluvan myös aktiivinen unohtaminen. Buumit, kuten sadan vuoden purukuminvalutus, tulevat ja menevät – mutta mitä tapahtuu niiden jalkoihin jääneille?

Voisi sanoa, että minkä taakseen jättää, sen edestään löytää: Lacandonin sademetsässä Meksikossa uudet sukupolvet nousivat metsäyhteisöistään zapatistikapinaan vuonna 1994.

Guatemalassa Maya-biosfäärialueella entiset purukumiyhteisöt löysivät voimansa ottamalla metsät haltuunsa järjestäytymällä ja hankkimalla niihin yhteisömetsätalouden toimiluvat, mikä mahdollisti yhteisöllisten metsien hallinnan ja vahvisti chiclero-yhteisöjen roolia uusina demokraattisina toimijoina.

Zapatistit tekivät hiljaisen protestin Chiapasissa, Meksikossa, 12.12.2012, jota pidettiin mayojen ennustamana maailmanlopun päivänä.

Yhteisöjen voimaa -artikkelisarja

Tässä sarjassa käsitellään Latalaisen Amerikan alkuperäiskansojen ja muiden yhteisöjen nykytilannetta sekä vaihtoehtoisia tietämisen ja elämisen tapoja.

Toimitus

- Toimittaja: Niina Ahola
- Kielenhuolto: Paula Vitie
- Verkkotaitto: Taru Äkräs
- Artikkelikuva: Hanna Laako
- Kuvitus: Hanna Laako

Lukemista

- Jennifer Devine 2016: Contesting Global Heritage in the Chicle Workers' Museum. *Latin American Research Review* 51(3), 101–122.
- Anabel Ford ja Ronald Nigh 2015: *The Maya Forest Garden: Eight millennia of sustainable cultivation of the tropical woodlands*. Routledge.
- Hanna Laako 2025: Political Trails in the Maya Forest: Go-Betweens, Curating, and Places-in-knots in Three Biological Stations. In *The Maya Forest Waterlands: Shared Conservation, Entangled Politics and Fluid Borders*. Laako ja Kauffer, Routledge, 187-229.
- Hanna Laako 2023: Erämaiden omimisesta häilyviin metsänreunakohtaamisiin: Selva Maya ekologisena rajamaana ja -vyöhykkeenä. *Alue ja Ympäristö*, 51(2), 65–85.
- Jennifer Mathews 2009: *Chicle: The chewing gum of the Americas, from the ancient Maya to William Wringley*. The University of Arizona Press.
- Kerttu Matinpuro 2024: *The Maya Forest Waterlands – Haastattelu Hanna Laakon ja Edith Kaufferin kanssa*. Lyhyt filmi Youtubessa.
- Sylvanus Morley 1938: *Inscriptions of Petén*. Volume 1. Carnegie Institution of Washington.
- Rosa Torras 2019: *Colonización y colonialidad en una selva de frontera. La cuenca campechana del río Candelaria (siglos XIX y XX)*. UNAM.
- Eve Tuck ja Marcia McKenzie. 2015: *Place in research: Theory, methodology and methods*. Routledge.
- Prudence Rice ja Christopher Ward 2021: *The archaeological field diaries of Sylvanus Griswold Morley 1914–1916*.
- Norman Schwartz 1990: *Forest society: A social history of Petén, Guatemala*. University of Pennsylvania Press.
- Marie-Claude Smouts 2003: *Tropical Forests, International Jungle: The Underside of Global Ecopolitics*. Palgrave Macmillan.

- Juanita Sundberg 2003: Conservation and democratization: constituting citizenship in the Maya Biosphere Reserve, Guatemala. *Political Geography* 22:7, 715–740.
- [Lue yhteisöjen voimaa -artikkelisarjan muut osat](#)

Avainsanat: [ALKUPERÄISKANSAT](#) [HISTORIA](#) [LATINALAINENAMERIKKAA](#) [YMPÄRISTÖ](#)

Jaa tämä artikkeli:

Hanna Laako

Hanna Laako on yliopistotutkija Itä-Suomen yliopiston yhteiskuntatieteiden laitoksella. Hän on työskennellyt tutkijana Etelä-Meksikossa yli vuosikymmenen. Poliitiikan ja kansainvälisten suhteiden tutkijana hän on myös opettanut ja julkaissut antropologisissa tiedelehdissä sekä ohjannut antropologian opinnäytetöitä ja väitöskirjoja. Laako on tehnyt vuodesta 2019 lähtien Mayojen metsään liittyvää tutkimusta, jota on rahoittanut mm. Koneen säätiö. Laakon ja Kaufferin open access -kirja *The Maya Forest Waterlands: Shared Conservation, Entangled Politics and Fluid Borders* sisältää luvun purukuminvaluttajista.

[Katso kirjoittajan artikkelit](#)

EDELLINEN

[Toivosta & aktivismista – On hope & activism](#)

SEURAAVA

[Talot kuin tilkkutäkit](#)

Lue myös nämä

Monimerkityksellinen kufiya

[Sonja Gentz](#), [Heidi Haavisto](#), [Senni Masanen](#), [Martta Mustalahti](#), [Milla Radaelli](#) ja [Janne Väisänen](#) ›

[Israel-Palestiina ja Gazan sota](#), [Vähemmistöt ja alakulttuurit](#) › 11.5.2025

Kufiya on antropologisesti rikas esine, johon punoutuu kysymyksiä kulttuurista, identiteeteistä, kulutuksesta ja kansallisesta kamppailusta.

Talot kuin tilkkutäkit

[Maria Karuvuori](#) › [Elinympäristö, Yhteisöjen voimaa](#) › 8.5.2025

Chiloén saaristossa Etelä-Chilessä on syntynyt omalaatuinen rakennuskulttuuri alkuperäiskansojen ja eurooppalaisten törmätessä. Globalisaatio, ympäristön muutos ja...

[Lue lisää...](#)

Osallistu keskusteluun

Sähköpostiosoitettasi ei julkaista. Pakolliset kentät on merkitty *

Nimi

Sähköpostiosoite

Kotisivu

Kommentti *

Tallenna nimeni, sähköpostiosoitteeni ja kotisivuni tähän selaimeen seuraavaa kommentointikertaa varten.

Lähetä kommentti

SUOSITUIMMAT NYT

ISRAEL-PALESTIINA JA GAZAN SOTA, VÄHEMMISTÖT JA ALAKULTTUURIT

Monimerkityksellinen kufiya

ELINYMPÄRISTÖ, HENKISYYS

Maailman synty

HENKISYYS, PRIDE, SEKSUAALISUUS JA SUKUPUOLI, SUOSITTELEMME

Millainen on Jeesus, jonka luulet tuntevasi?

KULTTUURISHOKKI

Durian, kielletty hedelmä

VÄHEMMISTÖT JA ALAKULTTUURIT

Kaikki tuntevat romanit – vai tuntevatko?

UUTISKIRJE

Tilaa kooste artikkeleista sähköpostiisi! Annos antropologiaa sähköpostiisi kerran viikossa tai kerran kuukaudessa.

Tilaa!

INFO

[Mikä AntroBlogi](#)

[Tekijät](#)

[Ota yhteyttä](#)

UUTISKIRJE

Tilaa kooste artikkeleista sähköpostiisi! Annos antropologiaa sähköpostiisi kerran kuukaudessa.

Tilaa!

TOIMINTAA TUKEE

SEURAA MEITÄ

AntroBlogi 2025. Kaikki aineisto julkaistaan [CC BY-NC-ND](#) -lisenssin alaisena.